

Mimar Sinan

Dünyaca ünlü Mimar Turgut Cansever'ce 1949 yılında hazırlanmış Türkiye'nin ilk Sanat Tarihi Doktora tezi ile Türk Mimarisinin dev ismi Mimar Sinan'a dair görkemli çalışmalara kütüphanesinde yer açın.

Cansever'in 1949 yılında yayına hazırladığı doktora çalışmasının yarım asrı aşan bir süreden sonra kitap olarak yayınlandı. Sonsuz Mekanın Peşinde adını taşıyan eser, Selçuklu ve Osmanlı sanatında Sütun Başlıkları Kayseri'deki Huant Hatun Camii'nden Amasya'daki Kapı Ağası Medresesine kadar muhtelif illerimizde yer alan 248 Cami, saray, medrese vs. mimari yapılar üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar ünlü Mimarın Türk Sanatına dair görüşlerini içeren eserde çok sayıda resim ve çizimde yer alıyor...

Öte yandan Mimar Sinan üzerinden İslam-Osmanlı mimarlığını özgün bir yaklaşımla ele alan, ancak epeyce bir zamandır sadece talihleri yaver giden isteklilerin sahaflardan temin edebildikleri kitap da, Klasik Yayınları eliyle yeniden okuyucuyla buluştu.

Merhum Turgut Cansever'in tezinden hareketle baskıya hazırladığı Sonsuz Mekanın Peşinde adlı eseri hakkındaki sözleri ilginç; "Ben doğrusu bir şeyden çok emindim. Hatırlıyorum, Çocuklarım, kardeşlerim, 'Sen bunları yazıyorsun ama kim okuyacak,, yazacak?' diyorlardı. "Birileri okuyacak biliyorum' diyordum"

Sonsuz Mekanın Peşinde – Selçuk ve Osmanlı Sanatında Sütun Başlıkları Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken, 1949 yılında tez hakkında, "Memleketimizin hakiki sanat tarihi bu tarzda ciddi ve sabırlı araştırmaların mecmuuna dayanmak suretiyle vucüde gelecektir" ifadesini kullanırken, aynı yıl ünlü sanat tarihçimiz Prof. Dr. Mazhar Şevket İpşiroğlu, "Turgut Cansever'in doktora tezi, müellifinin yalnız kendi başına ilmi araştırma yapabilecek bir bilgi ve vukufa sahip olduğunu göstermekle kalmayıp, aynı zamanda kendisinin araştırma mevzuuna büyük bir sevgi ile kabul edilmesini ve

yabancı bir dildeki tercemesiyle birlikte fakülte neşriyatı arasında ilim alemine arzedilmesini uygun bulunduğunu bildiririm” şeklinde görüş beyan etmiş.

Faruk Deniz tarafından kaleme alınan eserin önsözünde yer alan bilgiler ise şöyle: “

Türk yapı sanatı hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalarda umumî çerçeveyi aşmamak maksadıyla, yapı organlarına daima küçük bir yer ayrılmış ve bu unsurlar üzerinde pek az durulmuştur. Bu çalışmanın gayesi, Türklerin Anadolu’da dokuz asırdan beri devam eden hâkimiyetleri sırasında meydana getirdikleri sütun başlıklarını tanıtmak ve bunların geçirdiği istihaleyi açıklamaktır.

Selçuk ve Osmanlı sanatının değişik kolları üzerinde bugüne kadar yapılmış neşriyat, ya bu iki büyük devrin hususiyetlerini göstermekle iktifa etmiş veyahut da ancak mahdut birkaç eseri mevzu olarak alan monografilere inhisar etmiştir. Bu bakımdan, şimdiye kadar yapılmış çalışmalarda, çok umumî veya çok hususî meselelerle meşgul olmak neticesinde, bu iki sanat devrinin kendi içinde geçirdiği inkişafa umumî hatlarıyla temas edildiği veya bu mesele üzerinde hiç durulmadığı görülür. Bu mesaide ise, yalnız bir yapı organının hayatının tetkiki mevzu olarak alınmış olmakla bir unsur üzerinde meydana gelen değişmeleri yakından takip etmek mümkün olmuş, böylece Selçuk ve Osmanlı sanatının istihalesi ve bu unsur üzerinde değişik devirlerde kazandığı hususiyetler tesbit edilmiştir.

Bu suretle ele aldığımız Selçuk ve Osmanlı mukarnas ve stalaktit tezyinatında İslam âleminin başka hiçbir yerinde görülmeyen unsurların menşei meselesinin hallinden başka, mukarnas ve stalaktitlerin menşei de açıklanmış, bu mesele için şimdiye kadar ileri sürülen fikirler gözden geçirilmiştir. Selçuk yaprak tezyinatlı başlıklarının menşei ve istihalesi gösterilmiş ve Osmanlı stalaktitli ve baklavalı başlıklarının Selçuk İmparatorluğu ve Anadolu Beylikleri içinde rastlanan ilk örnekleri tanıtılmıştır.

Stalaktit ve baklava tezyinatlı başlıklardan başka, bunların ortadan çekilmesini intaç eden Osmanlı Barok, Ampir üslupları içinde 18. asrın ikinci yarısından 19. asrın sonuna kadar meydana getirilmiş başlıkları da bu çalışmanın içine almakla Türk yapı sanatının son örneklerini de tanıtmış oluyoruz.

Çalışmamıza, stalaktit ve mukarnasların sütun başlıkları üzerinde kullanılmasının Osmanlı sanatı için delalet ettiği manayı açıklayan bir kısım ilave edilmiştir.

Selçuk ve Osmanlı sanatı ismi altında iki büyük devir içinde mütalaa edilen bu dokuz asırlık devrede meydana getirilmiş sütun başlığı nev’i ve adedinin çokluğu, oldukça büyük bir miktarda fotoğraf ve resim kullanmayı icap ettirdi. Bilhassa saf, abstrakt, mukarnas ve stalaktit tezyinatlı başlıkların geçirdiği inkişafı izah edebilmek için fotoğraf miktarının artması zarurî oldu”

TURGUT CANSEVER’İN KALEMİNDEN MİMAR SİNAN

Klasik Yayınları’nın sanat tarihimiz açısından önemi büyük teziyle birlikte ünlü mimar Turgut Canseverimzalı ikinci bir önemli eseri de aynı ay içinde yayınladı.

Cansever bu eserinde, ülkemizin ve İslâm âleminin olduğu kadar bütün insanlığın büyük şahsiyeti Mimar Sinan’ın vücuda getirdiği mimarlık sanatı şaheserlerini, tarihî süreç içindeki kaynaklarına işaret ederek tanıtmayı amaçladığını belirtiyor.

Mimar Sinan’ın ilk baskısı 2003 yılında Albaraka Türk tarafından yapılmış olan 376 sayfalık dev eserde Mimar Sinan’ın eserleri üzerine araştırmalar, düşünceler, dönem dönem eserlerinin analizi ve sanatı hakkında bilgiler yer alıyor.

Mehmet Ögün. kaleme aldığı önsöz’de eserin içeriği hakkında şu bilgilere yer veriyor: “

Kitap okuyucuya, Cansever’in kendine has tasarım sürecinin dayandığı usul ve kuralların teorik bağlamda yaklaşık 500 yıl öncesiyle ne oranda ve hangi bağlarla ilişkili olduğunu sorgulama fırsatı vermesi bakımından da ayrı bir değer taşımaktadır.

Tarihçiler, bütünsellik sağlama zorunluluğunun dayatmasıyla geçmişe dönemsel bakmak ihtiyacını hissederler. Ele aldıkları dönemin yeterince ayırdelebilir olması için de, kendi bakış açılarının gerekli kıldığı ölçü ve doğrultuda o dönemin farklı sanat dalları, yaşam biçimi, felsefi eğilimleri, sosyal ve siyasi olguları arasında kurmaya çalıştıkları paralelliklerle, dönemin ayırıcı özünü görünür hale getirmeye çabalarlar. Tarihçinin sınıflara ayırma eğilimi adeta vazgeçilmez bir tutkudur, denebilir.

Sanat tarihçilerince, genellikle, mimarinin biçimsel tercihlerindeki veya planimetrik organizasyonlardaki değişim ve dönüşümler ilkelden gelişmişe doğru seyreden bir doğrusal çizgi olarak ele alınır; anlatımlarda “yüksek dönem”, “gelişmenin doruğu”, “mükemmellik” yanında “çiraklık, kalfalık ve ustalık dönemleri” gibi tanımlamalara da cömertce yer verilir, yapıların inşaa edildikleri tarihler ve kronolojik sıralama asla atlanmaz. Bu bakış niceliksel değerlerle de desteklenir. Binanın yüksekliği, kubbenin açıklığı, kaç yan kubbeyle desteklendiği gibi hususlar bir önceki yapıyla kıyaslanarak adeta bir teknoloji ürünü değerlendirmesi yaparcasına teknik yetkinleşme meselesi öne çıkarılır. Bu tek boyutlu bakışla, Orhan Camii’nin Muradiye Camii’nden Şehzade Mehmed Camii’nin Edirne Sultan Selim Camii’nden daha az kıymet taşıması adeta mukadder hale gelir.

Elinizdeki kitap ise, diğer alanlarda olduğu gibi insan aklının daha iyiye ulaşma çabasını yadsımamakla birlikte, İslam mimarisine bakışı yukarıda bahsedilen önyargılardan arındırmaya yönelik farklı bir girişimdir ve bu bakımdan önem taşımaktadır.

Cansever’in mimarlık sanatına yaklaşım tarzı, sınırlı biyolojik ihtiyaçların karşılanması bir yana bırakılırsa, doğrudan sevinç, hüznün, arzu, nefret, ümitsizlik veya ümitlilik gibi psikolojik insani hallere dayalı davranışlar ile yapıları oluşturan fiziki nesnelere dünyası arasındaki zengin ilişkilere odaklıdır.

Rasyonalist şema ve formüllerle açıklanamayacak kadar karmaşık olan bu soyut alanın, varlığını mekansal organizasyonlar, biçim ve malzeme tercihleri ile ortaya koyan mimariden neşet ederek, inanç ile akıl arasındaki bağı kuran sezgi yolu ile kavranabileceği yönündeki kabulü, Cansever’i yapıları bütünlük haline getiren mimari unsurların her birine gereken önemi atfetmeye, ancak bütünlüğün oluşum biçimini belirleyen iradeyi, sınırlı analitik irdelemeyi aşan transandantal bir tavırla incelemeye yönlendirmiştir. Kitabın girişindeki yaklaşık otuz beş sayfalık “İslam Mimarisi Üzerine Düşünceler” başlıklı bölüm bu açıdan dikkatle okunması gereken anahtar bir metindir.

Mimar Sinan’ın mimarisinin İslam inancının kanıtlanmasında değil bu büyük öğretinin barındırdığı “şeylerin” açıklığa kavuşturulmasında sadece bir aracı olduğunun bilincinde olan Cansever’in hedefi bir kaşif inadıyla dokunulananın, görülenin, ölçülenin ötesine varmak; yapıyı meydana getiren, birbiriyle çelişen çözümlerinin sunduğu çelişen olanakların uzlaştırılmasına dayalı tasarım tercihlerini tüm derinliği ile kavramaktır.

Tasarımın taşıdığı niyeti sorgulayarak mevcut eser üzerinden hangi sonuçların elde edilmiş olduğunu ortaya çıkarmaya çalışır. İlk planda özne olarak belirlediği “şey” yapının kendisi gibi gözükse de, aslında mercek altına alınan, yapıyla irtibata geçen veya geçme potansiyeli taşıyan birey ve bireyin algılarıdır. Bir başka söyleyişle okunur kılmaya çalıştığı husus mimari tasarımın insanı hangi yollarla, hangi haleti ruhiyeye davet ettiği ve bu davetin niteliğidir.

Turgut Cansever, “Yapılandan (inşa edilenden) başka her şey dünyanın bir kenarındadır. Fakat yapılan (inşa edilen) şey dünyanın içindedir” saptamasıyla mimarın varlığa karşı taşıdığı sorumluluğa vurgu yapar.”